

УДК 373.5.016:070

М. М. Коропатник

*доцент кафедри суспільних дисциплін та методики їх викладання
Чернігівського обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти імені К. Д. Ушинського,
кандидат історичних наук, доцент (Україна)*

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСЬ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ — ВІДПОВІДЬ НА ВИКЛИКИ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті розглядаються проблеми формування медійної та інформаційної грамотності в контексті інформаційно-комунікаційної компетентності, якою, відповідно до Закону України про освіту, мають володіти сучасний педагог та учень. Така постановка питання зумовлена якісними змінами в інформаційно-комунікаційному середовищі, що сталися останніми десятиліттями, коли медіа стали потужно й суперечливо впливати на освіту молодого покоління.

М. М. Коропатник

Информационно-коммуникационная компетентность новой украинской школы — ответ на вызовы информационного общества

В статье рассматриваются проблемы формирования медийной и информационной грамотности в контексте десяти компетентностей, которыми должен владеть современный ученик. Такая постановка вопроса обусловлена качественными изменениями в информационно-коммуникационной среде, которые произошли в последние десятилетия, когда медиа мощно и противоречиво стали влиять на образование молодого поколения, часто превращаясь в главное обстоятельство его социализации, стихийного социального обучения. Кроме этого, в Украине активизировалась информационная агрессия и разрушительная зарубежная пропаганда.

Поэтому возникла необходимость изменить отношение к содержанию и функциям образования, учитывая особенности информационного общества, другими словами, изменить аудиторию медиа с помощью медиаобразования, конечным результатом которого станет медиаграмотность. Мы должны иметь в виду, что, независимо от политического устройства того или иного государства, как справедливо отмечает профессор Александр Федоров, человек, не подготовленный к восприятию информации в различных ее видах, не сумеет полноценно ее понимать и анализировать, противостоять манипулятивным влияниям медиа, не способен самостоятельно высказывать свои мысли и чувства по поводу прочитанного, услышанного, увиденного.

В статье также акцентируется внимание на необходимости интеграции медийного и информационного образования, исследует влияние на общество таких факторов, как «гибридная война» и информационно-пропагандистское давление. Приводятся аргументы в пользу того, что информационное общество трансформирует жизнь целых сообществ, влияет на качество жизни, перспективы социальных

изменений и экономического развития, содействует перестройке самого контента отношений между людьми. Все это требует новых умений, новых знаний и нового мышления.

M. M. Koropatnik

Information and communication competence of the new Ukrainian school — an answer to the challenges of the information society

The article discusses the problem of formation of media and information literacy in the context of the ten competencies, that has possess modern apprentice. Such a statement of issues caused by quality changes in the information and communications environment that have occurred in recent decades, when the media powerfully and contradictory effect on the education of the young generation, often turning into a leading factor in its socialization, natural social learning. Besides, on the territory of Ukraine stepped up external informational aggression and destructive foreign propaganda.

Therefore, you must change the attitude to the content and functions of education, taking into account the features of the information society, in other words, change the audience of media using education tools, the end result of which will be mediagramotnist. In fact, regardless of the political order of the State, as rightly points out Professor Alexander Fedorov, a person is not prepared to accept the information in its different types, may not fully to understand and analyze, is powerless to resist the manipulative influences of media is not capable for independent expression of their thoughts and feelings about the read, heard, seen.

The author also focuses attention on the need to integrate the display and information education, explores the impact on society of factors such as "hybrid war information and propaganda pressure. Are the arguments in favor of and nformacijne society transforms the life of entire communities, affects the quality of life, the prospects for social change and economic development, contributes to the restructuring of the content of the relationship between people and it requires from them new skills, new knowledge and new thinking.

Людство зіткнулося з першими викликами інформаційного суспільства ще на початку ХХ ст., коли, як зазначає відомий дослідник Пітер Слоттердаєк, інформаційну функцію традиційних мистецтв завоювали мас-медіа, котрі «вперше набрали такого етапу охоплення, якого не знала жодна раціоналістична енциклопедія, жодний художній твір, жодна «філософія життя» [1, с. 457]. Через 100 років ці виклики якісно відозмінилися, бо сучасні інформаційно-комунікаційні технології не визнають національних кордонів, з'явилася віртуальна реальність, і людство, за образним визначенням Маршала Маклюєна, вступило в еру «глобального села». Сучасні користувачі медійних продуктів переходять в розряд споживачів медіа, або комунікантів. Тому необхідно змінити ставлення до змісту та функцій освіти, враховуючи особливості інформаційного суспільства, інакше кажучи, змінити аудиторію медіа за допомогою медіаосвіти, кінцевим результатом якої стане медіаграмотність.

Не можна не погодитися з висновком російського професора О. Федорова: «Незалежно від політичного ладу тієї чи іншої держави, людина, не підготовлена до сприйняття інформації в різних її видах, не може повноцінно її зрозуміти й аналізувати, не в силах протистояти маніпулятивним впливам медіа (якщо така маніпуляція має місце), не здатна до самостійного / автономного / вираження своїх думок і почуттів з приводу прочитаного / почутого / побаченого» [2, с. 621]. Враховуючи ці обставини, автор ставить перед собою завдання проаналізувати об'єктивні причини актуальності медіаосвіти в сучасних умовах, інтеграції її з інформаційною освітою та як ці фактори впливають на формування інформаційно-комунікаційної компетентності.

Необхідність підвищення рівня медіаобізнаності серед дітей і підлітків сьогодні не викликає жодних сумнівів. Медіаграмотність дозволяє учням отримати такі навички, які допоможуть їм досягти більшого коефіцієнту корисної дії з будь-яких навчальних предметів, а саме: спостережливість, критичне мислення, комунікація, креативність, зацікавленість, цілісне бачення. У цьому контексті важливим є аналіз сутнісних характеристик інформаційного суспільства, факторів становлення медіасередовища на етапі його розвитку та педагогічні аспекти регулювання особистості студента і школяра в існуючому медіапросторі.

Не дивно, що поряд з терміном «медійна грамотність» все більш широке застосування отримує термін «інформаційна грамотність». Справа в тому, що потужність сучасної інформаційної техніки і технології може бути використана для маніпулювання свідомістю і поведінкою людини, що загалом загрожує дегуманізацією. У зв'язку з цим на сьогодні перед освітянською спільнотою стоїть глобальне завдання — підготувати підростаюче покоління до нових умов життя і професійної діяльності у високоавтоматизованому інформаційному середовищі, навчити ефективно використовувати його можливості і захищатися від негативних впливів [3, с. 141].

У «Керівництві з інформаційної грамотності для освіти протягом всього життя», підготовленому співробітником ЮНЕСКО Х. Лау, під інформаційною грамотністю розуміється наявність знань і вмінь, котрі необхідні для виконання таких завдань:

- ефективний пошук інформації, його організація і реорганізація, ідентифікація інформації, придатної для виконання конкретного завдання чи вирішення проблеми, інтерпретація та аналіз знайденої інформації;
- оцінка точності і надійності інформації, що забезпечує дотримання етичних норм і правил користування отриманою інформацією при передачі і представленні результатів аналізу та інтерпретації іншим особам;

– застосування інформації при здійсненні певних дій, розрахованих на результат [4, с. 28].

Отже, інформаційна грамотність є основою інформаційної культури особистості, однією із складових загальної культури людини. Інформаційна культура є одним із найважливіших факторів успішної професійної і непрофесійної діяльності, а також соціальної захищеності особистості.

Останнім часом у вжиток входить ще одне поняття — «трансграмотність». На думку Сьюзі Андретта з Лондонського Метрополітен-університету, це поняття об'єднує широке коло здібностей, знань та вмінь, необхідних людині, що живе у XXI столітті: здатність читати, писати та активно використовувати можливості ЗМІ, включно із пресою, телебаченням, радіо, кіно, а також цифровими соціальними мережами. Професор Західного Іллінойського університету Макомба (США) Шон Кордес обґрунтував необхідність застосування такого узагальнюючого поняття, як «мультимодальна грамотність», під якою розуміється сукупність чотирьох видів грамотності: інформаційної, візуальної, медіаграмотності та мультикультурної грамотності.

Врешті-решт, при всій багатогранності підходів до форми і змісту організації навчання в умовах інформаційного суспільства вони мають одну спільну рису — людина XXI століття повинна бути професійно підготовлена до життя в системі координат, які диктують сучасні інформаційно-комунікаційні технології.

Таким чином, нові виклики, породжені сучасними технологіями, змінюють не лише систему традиційних поглядів на освіту та грамотність, але й потребують застосування інтеграційних технологій — як по відношенню до окремих навчальних предметів, так і методики впровадження в освітній процес об'єднаного курсу з медійної та інформаційної грамотності. А це потребує відповідних змін і до програм з цього напрямку, і до змісту посібників та підручників. За приклад може слугувати Навчальна програма з медійної та інформаційної грамотності для педагогів, підготовлена у 2011 р. за ініціативою ЮНЕСКО. Як зазначає у передмові до програми заступник Генерального директора ЮНЕСКО з питань комунікації та інформації Я. Карклінс, «програма має новаторський характер: по-перше, вона спирається на сучасні тенденції конвергенції радіо, телебачення, Інтернету, газет, книг, електронних архівів та бібліотек на загальній платформі і вперше представляє єдиний підхід до медійної та інформаційної грамотності; по-друге, вона створена із врахуванням потреб учителів для інтеграції в офіційну систему їх підготовки. Таким чином, вона виступає у ролі каталізатора процесу, який повинен охопити мільйони молодих людей і сприяти розвитку їх здібностей» [5, с. 11].

Звертаємо увагу, що підвищення медійної та інформаційної грамотності учнів неможливе без підвищення медійної та інформаційної грамотності педагогів. Орієнтація на педагогів і є ключовою стратегією, що забезпечує багатократне підвищення ефективності: від інформаційно грамотних педагогів до учнів і далі суспільства в цілому. Навчання медійній та інформаційній грамотності, як зазначається в Програмі ЮНЕСКО, стане відгуком педагогів, по-перше, на їх покликання виховувати інформованих і думаючих громадян, і, по-друге, на ті зміни, що відбуваються сьогодні у загальноосвітніх закладах. І ще одна важлива обставина: розроблена ЮНЕСКО навчальна програма і система компетенцій у сфері медійної та інформаційної грамотності об'єднала дві різні галузі — медійну грамотність та інформаційну грамотність — під загальною «парасолькою» терміну «медійна та інформаційна грамотність» (МІГ). Інформаційна грамотність підкреслює важливість доступу до інформації, її оцінки та етичного використання, а медійна грамотність робить акцент на здатність розуміти функції медіа, оцінювати якість виконання цих функцій та вступати в раціональну взаємодію з медіа з метою самовираження.

Зазначимо, що серед об'єктивних факторів, що зумовлюють необхідність медійної та інформаційної грамотності, формування критичного мислення, а, отже, і відповідної життєвої компетентності — інформаційна війна. У цьому сенсі варто нагадати відомий постулат, сформульований К. Марксом, що «...люди є продукти обставин і виховання... люди, що змінилися, є продуктом інших обставин і зміненого виховання» [6, с. 2]. Суттєвим результатом інформаційної війни, на думку професора Георгія Почепцова, і є «переведення населення на повністю протилежну картину світу» [7]. Таке завдання полегшується тим, що багатогранність сучасного світу, швидкість його перетворень, ліквідація національних інформаційних кордонів створюють ситуацію, коли людині постійно необхідно приймати рішення стосовно речей, яких вона не знає. В результаті вона готова прийняти будь-яку версію того, що відбулося, щоб завтра з такою ж готовністю взяти собі замість неї іншу.

Отже, як педагогам, так і школярам, доводиться постійно стикатися із зростаючим інформаційним потоком, відчувати значні труднощі, коли необхідно застосувати пошукові навички, самостійно критично оцінити отриману інформацію. На думку фахівців ЮНЕСКО і Ради Європи, саме медіаосвіта дозволяє вирішити цю проблему. Вони вважають, що медіаосвіта має починатися якомога раніше і тривати всі шкільні роки в якості обов'язкового для вивчення предмета [5, с. 12; 8, с. 65].

Оперативно зреагували на світові тенденції і в Україні. У 2010 р. за ініціативи Академії Української Преси Президією Академії педагогічних наук

схвалена Концепція впровадження медіаосвіти в Україні, нова редакція якої з'явилася навесні 2016 р. Концепція спрямована на виховання громадянської відповідальності, здатність активно використовувати можливості інформаційного поля телебачення, радіо, відео, кінематографу, преси, Інтернету, краще розуміти мову медіакультури [9].

Цілком логічно, що за таких обставин виникли об'єктивні передумови для розробки і закріплення в офіційних документах ключових компетентностей, необхідних людині в інформаційному суспільстві. Серед них — інформаційно-комунікаційна компетентність, як складова сучасного розуміння грамотності, що заснована на Рекомендації 2006/962 ЄС Європейського парламенту та Ради (ЄС) «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» від 18 грудня 2006 року. Еталонні рамки цього документу визначають вісім основних компетенцій, в т. ч. навик роботи з цифровими носіями [10].

Рекомендації європейських інституцій лягли в основу проекту Нова Українська Школа, в якому однією із десяти ключових компетентностей школяра сучасної української школи є інформаційно-цифрова. Вона передбачає формування медійної та інформаційної грамотності, що дозволить випускнику впевнено, а водночас критично, застосовувати інформаційно-комунікаційні технології для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією на роботі, в публічному просторі та приватному спілкуванні. Окрім того, вона допоможе опанувати основами програмування, алгоритмічного мислення, роботи з базами даних, навичками безпеки в Інтернеті та кібербезпеки, розуміти етику роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо). Така ж компетентність під назвою інформаційно-комунікаційна компетентність передбачена і Законом України про освіту [11].

Таким чином, для включення медіаосвіти у програми навчальних закладів — від дошкільних до вищих і післядипломної освіти, — інтеграції її з інформаційною освітою та з предметами суспільно-гуманітарного профілю, існують об'єктивні причини. Саме вони є підставою для визначення однієї із компетентностей нової української школи, як інформаційно-цифрової, котра передбачає формування медійної та інформаційної грамотності, а, отже, і якісно нових, модернових підходів у фаховій підготовці педагогічних і науково-педагогічних працівників.

1. Слоттердаjk П. Критика цинического разума. М. : АСТ, 2009. 800 с. [Вернуться к статье](#)
2. Федоров А. В. Медиаобразование: история, теория и методика. Ростов : ЦВВР, 2001. 708 с. [Вернуться к статье](#)

3. Гендина Н. И. Формирование информационной и медиаграмотности в условиях информационного общества: новая инициатива ЮНЕСКО и проблемы российского информационного образования // Педагогика. Психология. 2012. Вып. № 1. С. 120–141. [Вернуться к статье](#)

4. Лау Х. Руководство по информационной грамотности для образования на протяжении всей жизни: Guidelines on Information Literacy for Lifelong Learning; науч. ред. и пер. А. Федоров. М. : Изд-во МОО ВПП ЮНЕСКО «Информация для всех», 2006. 45 с. [Вернуться к статье](#)

5. Медийная и информационная грамотность: программа обучения педагогов / под ред. А. Гриззла и К. Уилсон ; пер. на рус. яз. Е. Малявская. UNESCO, 2012. 200 с. [Вернуться к статье](#)

6. Маркс К. Тезисы про Фейербаха // Маркс К., Энгельс Ф. Тв., вид. 2-е. Т. 3. 475 с. [Вернуться к статье](#)

7. Почепцов, Г. «Промывание мозгов» как технология влияния [Электронный ресурс]. URL: osvita.mediasapiens.ua (дата звернення: 30.04.2020). [Вернуться к статье](#)

8. Новикова А. А. Медиаобразование в США: проблемы и тенденции // Педагогика. 2000. № 3. С. 58–68. [Вернуться к статье](#)

9. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) [Електронний ресурс] // MediaSapiens. URL: mediasapiens.ua (дата звернення: 12.04.2020). [Вернуться к статье](#)

10. Рекомендації 2006/962 ЄС Європейського парламенту та Ради (ЄС) «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» від 18 грудня 2006 року [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994-975> (дата звернення: 28.04.2020). [Вернуться к статье](#)

11. Закон України про освіту [Електронний ресурс]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola> (дата звернення: 20.04.2020) [Вернуться к статье](#)